

כיבשתו ואינו שרוי עמך – הן לענין התר, ללא קבלת אחריות (רבא. לך לך – אפילו בנכרי המצוי עמך ('ימצא') אתה רואה של אחרים. וע"ע להלן כג.), הן לענין איסור – בקבלת אחריות (אביי. לא ימצא – לגמרי משמע, שאין כתוב 'לא תמצא').

כשם שלענין בל יראה בחמץ של אחרים יש חילוק בין קיבל עליו אחריות בין לא קיבל, כך לענין מצות 'תשביתו', אין מצווים אלא בחמץ שלו או שקיבל עליו אחריות (עפ"י שאגת אריה עה. וע' גם אבנ"ז שטז, א).

כשם שאסור בבתיים, כך אסור בשאר מקומות שברשותו (בכל גבלך). ואין חילוק בין בתיים לשאר מקומות, בין לקולא לענין התר חמץ של אחרים, בין לחומרא לענין חמץ מוטמן. (שאר-שאר לגזרה שוה, ליתן של זה בזה ושל זה בזה. ועריטב"א).

יש מי שכתב שבגבולין אין אמור עשה דתשביתו שאר מבת יכם (עפ"י מקור חיים בפתיחה לסימן תלא). ויש חולקים (וע' אחיעזר ח"ג א. וע"ע דבר שמואל).

[לפירוש רב אשי בברייתא (ו). דרשו מלא ימצא להתיר חמץ של נכרי שבבית ישראל אם יחד לו ישראל בית להניחו, שאין נחשב 'מצוי' בביתו. ולרב פפא שם אין צורך בלימוד מיוחד על כך (תוס' שם). רבי יוסי הגלילי דרש מלך שהחמץ בפסח מותר בהנאה. והיינו מ'לך' נוסף שנאמר באיסור חמץ. ואילו חכמים מצריכים 'לך' לחמץ ו'לך' לשאור. גמרא כג.].

אין לוקים על בל יראה ובל ימצא אלא אם עשה מעשה כגון שקנה חמץ בפסח או חימצו, אבל היה לו חמץ קודם הפסח ובא הפסח ולא ביערו אלא הניחו ברשותו, אעפ"י שעבר על שני לאוין אינו לוקה מן התורה מפני שלא עשה בו מעשה. ומכים אותו מכת מרדות (רמב"ם חמץ א, ג).

דפים ה – ו

ת. חמץ של נכרי ושל הקדש הנמצא אצל ישראל – האם חייבים לבערו בפסח?

חמץ של נכרי הנמצא ברשות ישראל – אינו חייב לבערו. ואם קיבלו ישראל באחריות – חייב. כאמור לעיל, אין חילוק בין נכרי שכיבשתו ושרוי עמך בחצר [והוא שכירך ולק"טך. מאירי], בין שלא כיבשתו ואינו שרוי.

מבואר בגמרא שגם לדעת האומר 'דבר הגורם לממון לאו כממון דמי', (וכן קיימא לן לדעת רוב הפוסקים), וגם אם ננקוט שהפקדון כשהוא בעינו אינו נחשב כ'דבר הגורם לממון' – חייב הנפקד לבער חמצו של הנכרי כיון שחייב באחריותו ונאמר לא ימצא לרבות.

א. נחלקו ראשונים האם האחריות האמורה כאן היא אחריות מלאה הכוללת אונסים (עפ"י תוס' ב"מ פב: ושבעות מד.), או אף בקבלת אחריות גנבה ואבדה חייב לבער (רא"ש בשם ר"י; דעה ראשונה בשו"ע תמ). ויש אומרים אפילו אחריות פשיעה לבדה (בה"ג ורא"ש; ראשונים בדעת רש"י; שו"ע בשם 'יש אומרים'. וע' שאג"א עה).

ב. לא קיבל אחריות מרצונו, והנכרי אלם וכופהו לשלם; לדעת הרמב"ם (חמץ ד, ד) הרי הוא כשלו ואסור. ויש חולקים (ראב"ד; מהר"ם חלאוה; מאירי).

ג. כשם שמוזהרים בבל יראה ובל ימצא בחמץ של נכרי שישראל קיבל עליו אחריות, כך מצווים בעשה ד'תשביתו' מחצות יום י"ד (כן העלה השאגת אריה עה. וכן האריך בשו"ת אחיעזר ח"ג א, ג, דלא כמקור חיים).

ד. ביטול בחמץ של נכרי שישראל קיבל עליו אחריות; השאגת-אריה (עז) כתב שאין מועיל בו ביטול (וכן נקט כהנחה פשוטה בחזון איש קיח, ז. וע' גם בשו"ת דברי חיים ח"א י; אחיעזר ח"ג א, ג; עמודי אור ית, א). ויש מצדדים שמועיל (ע' מקור חיים תמ [וע"ש בס' תלא]; אבי עזרי תנינא חמץ ד, ד. וע"ע ברכת שמעון ג).

ה. אם אותו ישראל שקיבל עליו אחריות קנה את החמץ הזה; במנחת חינוך (יא) נסתפק האם לוקה משום 'בל יראה' במעשה זה, אם לאו. ובשבט הלוי (ח"ה קונטרס המצוות ב, ג) פשוט לו שלוקה. ו. קיבל פקדונות חמץ באחריות מן הנכרי, והפקידם אצל אחר – נחלקו הפוסקים אם עובר עליו (ע' בראשונים כאן; פוסקים או"ח תמ). ויש סוברים שגם אם הפקידו לפסח ביד בעליו עובר עליו (ע"ע שער המלך הל' חמץ ד, ג).

ז. חמץ של נכרי שקיבל עליו ישראל אחריות ועבר עליו הפסח; נחלקו בירושלמי (ב, ב) האם נאסר אם לאו. וכן נחלקו הפוסקים להלכה. ע' בפירוט להלן כט. ואפילו לדעה ראשונה כתבו הפוסקים (או"ח תמ) להתיר להחזירו לנכרי [באופן שאין לחוש שימכרנו הלה לישראל אחר], שאינו נהנה ממש אלא מציל עצמו מן הפסח.

ח. פקדון של נכרי שקיבל עליו ישראל אחריות, ובא הנכרי ליטלו בפסח – רשאי להניחו (עפ"י מגן אברהם תמ, א). ואולם יש מקום לומר שכבר חל חיוב השבתה מן העולם על חמץ זה (ע"ש בתדושי רעק"א), אלא שאפשר היות וגזל עכו"ם אסור מהתורה אין לישראל לשורפו, אם לא שמתרצה הנכרי למוכרו אז חייב לשחדו בממון כדי שירשהו לשורפו (עפ"י חזו"א כד לוף כט). ובשו"ת פרי יצחק (ח"ב טו ד"ה עכ"פ) משמע לכאורה שחייב לשרוף ופטור לשלם לנכרי מדינא. אך אפשר שמדבר באופן שאין הנכרי לפנינו ליטלו, ובאופן זה י"ל שלכו"ע מצווה כל אדם לבערו.

ט. אין לשלוח דבר דואר שיש בו חמץ לארץ ישראל, גם אם השולח מוכר חמצו מוקדם לנכרי, אם החבילה תגיע לארץ ישראל בימי הפסח – שהרי הממונים על הדואר בארץ חייבים באחריות החבילה, נמצא זה מכשילם באיסור (עפ"י אגרות משה או"ח קמו. ע"ש). וצ"ע אם יש עצה שהשולח יפטור אותם מאחריות מראש בלא ידיעתם. ואעפ"י שהחמץ של נכרי, נראה שחיובם באחריות אינו אלא כלפי השולח, והוא פוטרם.

עוד יש לצדד עצה אם הממונים על הדואר בארץ יבטחו את החבילות על ידי נכרים, והרי זה דומה קצת לישראל שקיבל פקדון מנכרי באחריות והפקידו אצל נכרי באחריות, שלדעת כמה מהאחרונים אין עובר עליו. י. עשה קנין על חמץ של עכו"ם קודם הפסח שיהא קנוי לו לאחר הפסח; יש מי שצדד שאינו עובר בבל יראה אפילו מונח החמץ ברשות ישראל, כיון שבפסח החמץ שייך לנכרי [ואחריותו עליו]. אלא שאולי אסור הדבר משום שרוצה בקיומו בפסח (עפ"י עמודי אור טז).

נכרי שבא להפקיד חמץ אצל ישראל והלה ייחד לו מקום להניחו – אינו חייב לבער (לא ימצא בבתים – וזה אינו בידו. רב אשי).

א. מרש"י רמב"ם ורי"ף משמע שאם קיבל עליו אחריות, גם אם ייחד לו בית – אסור (עב"י ובהגר"א תמ – בדעת הרמב"ם והשו"ע). ואילו לדעת ר"ח רז"ה ר"ת ראב"ד רמב"ן רא"ש ורשב"א (בתשובה ע. אלא שבמקום אחר (תשו' קעד) כתב שראוי להחמיר כד' הרי"ף) רי"ד (בדעת רב אשי, אבל לרב פפא לא שמענו) ריא"ז וריב"ש (תא), אפילו באחריות מועיל. ודוקא ייחד בית אבל אין מועילה העמדת מחיצה עשרה טפחים (עפ"י ב"ח; שער המלך הל' חמץ ד, ג). ויש חולקים (עפ"י ר"ן בשם אחרים; פרי חדש).

ב. לא ייחד לו בית עד שנכנס הפסח ועתה הוא מייחד, אעפ"י שמונע עצמו מאיסור בל יראה מאן ולהבא שהרי מעתה אין החמץ ברשותו, מ"מ אינו מקיים בכך מצות השבתה ולא תיקן הלאו למפרע (כן נקט בשאגת אריה פ ובאחיעזר ח"ג סו"ס"א). ויש מי שצדד שמקיים בכך מצות השבתה (עפ"י מקור חיים תמ סק"ה).

ג. דנו הפוסקים האם מועיל יחוד בית ללא דעתו של הנכרי (ע' בחדושי הריטב"א כאן ובאו"ח תמ, א במשנ"ב סק"ג ובשער הציון).

ד. ייחד הישראל לו בית ושוב הפקיד את החמץ הזה ביד נכרי אחר בלא שקיבל עליו הלה אחריות – עובר עליו, כיון שכבר הוציאו מאותה זוית שייחד לנכרי הרי חזר בו מייחודו ומעתה הוא מסור בידינו לטלטלו לכל מקום שירצה, לפיכך בכלל 'לא ימצא' הוא (עפ"י שו"ע הגר"ו תמ בקו"א).

חמץ של נכרי בביתו של ישראל, באופן שאין הישראל עובר עליו – צריך לעשות בפניו מחיצה עשרה טפחים משום היכר (רב יהודה אמר רב).

א. לדעת הרבה ראשונים, גם כאשר לא קיבל עליו אחריות צריך מחיצה עשרה (כן מבואר לפרש"י רמב"ם ורי"ף. וע' ריטב"א כאן ועוד. וכן העלה הפרי-חדש. וכן דקדק בשער המלך (חמץ ד, ג) מלשון הטור שאף לפירוש רבנו תם כך הדין. וה"ה אם הגיה הנכרי חמץ בבית ישראל בלא רשותו – עושה לו מחיצה. ריב"ש תא). ויש חולקים (ע' מגיד משנה ד, ב בשם רמב"ן ובעל העטור, ועוד).

ב. כאשר נכרי נכנס וחמצו עמו – אין צריך מחיצה. ויכול הנכרי לאכול שם חמץ אבל אסור להעלותו עמו על השלחן, ואפילו בהפסק מפה אסור שמא יתערב פירור אחד משלו בשל ישראל (שו"ת הרשב"א ח"א קעז).

חמץ של הקדש הנמצא ברשות ישראל – אינו עובר עליו (לך). ואין צריך לעשות לו מחיצה עשרה טפחים כבחמץ של נכרי, מפני שאדם בודל מן ההקדש ואין חשש שיאכלנו.

כתבו אחרונים על פי הירושלמי (ב, ב) שחמץ של הקדש שאחריותו עליו אינו עובר עליו לדברי חכמים שדבר הגורם לממון לאו כממון דמי (ע' רש"ש צ"ח ועוד; שו"ת אחיעזר ח"ב מו וח"ג א, ג; או"ש הל' חמץ ד, ג; עמודי אור כב).

יש מן הגאונים שסוברים שחמץ של ישראל שהפקידו אצל נכרי או אצל ישראל אחר – אינו עובר עליו מהתורה, אבל חייב לבערו מדרבנן (עפ"י רמב"ן ורי"ף ומהר"ם חלאווה) [והואיל ואסור מדרבנן, נאסר בהנאה אף לאחר הפסח. עפ"י ר"ן להלן כט]. ודוקא כשקיבל הנכרי אחריות אין הישראל עובר עליו (כן מבואר ברבנו ירוחם ובטור). ויש אומרים אפילו לא קיבל עליו אחריות (כן משמע מסתימת דברי הרמב"ן. וכן הוכיח השאגת-אריה מדברי הר"ן).

ואילו הרמב"ם (פ"ד) ורבנו יונה והרא"ש והרי"ד חולקים וסוברים שהמפקיד עובר עליו מן התורה. וכן סתם בשלחן ערוך.

ואם היה החמץ מונח בבית של נכרי המושכר לישראל, אפילו לפי דעה ראשונה עוברים עליו בעליו מהתורה, שלענין זה שכירות קונה והרי החמץ נחשב מצוי בביתו. ואפילו לא היה החמץ שלו אלא מופקד אצלו באחריות (עפ"י חזון איש קכד. ודלא כדעת השאגת-אריה. וע' בשו"ת עמודי אור יח, ד).

וכן חמץ המונח בכלי של אדם או בידו, אפילו הוא ברשות הרבים – חייב (חזו"א שם).

דף ו

ט. א. בהמת ארנונא – האם חייבת בבכורה?

ב. עיסת ארנונא – האם חייבת בחלה?

א. בהמת ארנונא (שהשליט הנכרי גובה עישור מהבהמה (רש"י). ויש מפרשים שהמלך וחילו נוטלים לצורך מזונותיהם כשעוברים ממקום למקום. שו"ת הרשב"א שם תקכו; מהר"ם חלאווה); אמר רבא: פטורה מן הבכורה (מפני שיד גוי באמצע, ונאמר בבכור בישראל ולא באחרים). ללשון אחת בגמרא, כל שאפשר לסלק המס בדמים – פשוט שחייבת בבכורה. וללשון אחרת, אף בזה פטורה.

כן הוא לפי גרסתנו. וכן פסק הרא"ש (עפ"י הרי"ף) והטור הבי"י והרמ"א (ביר"ד שכה) – שבכל אופן פטורה. ויש ספרים שגורסים בלשון שניה, דוקא כשא"א לסלקו בדמים פטורה (עתוס); או"ז ח"א רלה בשם רבנו תם). וכן תפס הגר"א (שם) כגרסה זו.

היו מהראשונים שגרסו בהמת ארנונא חייבת בבכורה [מפני שבהמה יש לה קול והכל יודעים שיש בהמה לישראל ואין הכל יודעים שהיא משועבדת למלך]. וכתבו הראשונים לדחות גירסה זו (ע' במאירי ובאו"ז שם. ויש מי שפירש הגירסה בתוספתא 'חייבת' – כמאן דאמר דבר הגורם לממון כממון דמי, והרי היא באחריות ישראל וכממון לכל דבר, אבל להלכה דקיי"ל אינו כממון דמי – פטורה. עפ"י מהריט"א הל' חלה ז).

ב. עיסת ארנונא חייבת בחלה, ואפילו כשאי אפשר לסלק את הנכרי בדמים – מפני שאין לה קול כבהמת ארנונא (והרואים סבורים שלו היא ואוכלה בלא חלה. רש"י).

א. עיסה שיש בה לנכרי שותפות [ואין לישראל לבדו כשיעור חיוב] – פטורה מן החלה, שלא כעיסת ארנונא שהיא נתונה ברשות ישראל ושמא יימלך הנכרי שלא ליטלה (ראשונים עפ"י משנת חלה וירושלמי). ומשמע שעיסת ארנונא חייבת אפילו אין בחלק של ישראל שיעור חלה (רא"ש). ואם יש בחלקו שיעור חיוב – חייב להפריש על חלקו מן התורה (ריא"ז). ויש סוברים שעיסת ארנונא אינה חייבת אלא כשיש בחלק הישראל כשיעור חיוב חלה (עפ"י רבנו ירוחם כא,ג. ואז חייב להפריש על כולה מפני שאין לה קול. מהריט"א).

ויש אומרים שאם נפרש 'ארנונא' – שיש לשלטון שותפות בה (ער"ן נדרים סב:), הרי שותפות וארנונא דין אחד להם, וא"כ אף עיסה שיש לנכרי שותפות בה ואין לחלק הישראל שיעור חיוב – חייבת מדרבנן משום מראית העין. אך יתכן שאם הגוי עומד עליו וניכר לכל שיש לו חלק בה – פטורה (ע' מאירי; ב"י יו"ד ר"ס של בשם הכלבו).

ב. עיסת ארנונא, באופן שיכול לסלקו בדמים – נראה שחייבת [כולה] בחלה מן התורה (קובץ שעורים. ולפי הטעם המובא בירושלמי (חלה ג,ד) שלכך חייבת, כי פעמים נמלך המלך ואינו נוטלה וכד', הרי שבשעת החיוב לא הוברר שיש לנכרי חלק בה, וא"כ גם באופן שאין יכול לסלקו בדמים י"ל שחייבת מהתורה עכ"פ מספק).

ג. כשמפריש חלה מעיסת ארנונא מברך, כבשאר מצוות שמדבריהם (שו"ת הרשב"א תקכה).

ד. יש שגורסים עיסת ארנונא פטורה מן החלה, כאשר אי אפשר לסלקו בדמים (עפ"י תוס' רבנו פרץ). וי"ג אפילו יכול לסלקה בדמים פטורה. ודחו ראשונים גירסה זו (ע' במאירי ותור"פ ואו"ז רלה).

י. א. המוצא חמץ בביתו ביום טוב – מה יעשה?

- ב. המפרש והיוצא בשיירה קודם הפסח, וכן העושה ביתו אוצר – האם זקוק לבער החמץ מקודם?
- ג. מאימתי שואלים ודורשים בהלכות הפסח?
- ד. מדוע הבודק צריך שיבטל סמוך לבדיקתו?

א. אמר רב יהודה אמר רב: המוצא חמץ בביתו ביום טוב – כופה עליו את הכלי (לפי שאסור לטלטלו ולבערו משום מוקצה. ואף לשרוף במקומו אסור מטעם הבערה שלא לצורך היום. עפ"י ראשונים).

א. רש"י וכמה ראשונים מפרשים כשיטלו, שאינו עובר בבל יראה דאורייתא, אבל לא ביטלו –

משליכו לים או מפרר וזורה לרוח (אפשר שכן דעת רש"י, ולפי"ז לא קשה קושית הרש"ש לו. על רש"י

שם). ויש אומרים אף שורפו, לפי מה שאנו נוקטים 'מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה שלא

לצורך (עפ"י סמ"ג, או"ז, תור"פ רשב"א ועוד). ויש סוברים שבכל אופן לא יטלטלנו עד מוצאי יום

טוב (עפ"י תוס' כתובות ז; מהר"ם חלאה. וכן משמע בשו"ע תמו, א). וכן המנהג. ואולם הנוהגים כדעה

ראשונה אין להם לשנות מנהגם (עפ"י משנ"ב). ולכאורה נראה שאם יכול לטלטלו ולאבדו ברגלו וכד'

יעשה כן, לדעות המתירות לעשות כן בכל מוקצה.

ב. הוא הדין במוצא חמץ בערב פסח שחל להיות בשבת, לאחר שנאסר בהנאה והוא מוקצה ואסור

בטלטלו, ואפילו בשעה ששית שאינו אסור אלא מדרבנן (עפ"י פוסקים או"ח תמו, ה).

אם של הקדש הוא – אין צריך כפיית כלי, מפני שבדלים הימנו ואין חשש שיאכלנו.

ב. אמר רב יהודה אמר רב: המפרש והיוצא בשיירה, קודם שלשים יום – אין זקוק לבער. בתוך שלשים יום

– זקוק לבער. לדברי אביי, חילוק זה אמור רק כשבדעתו לחזור (בימי הפסח. רש"י) אבל אם אין דעתו

לחזור, אפילו תוך שלשים אינו זקוק לבער. לרבא, דוקא כשאין בדעתו לחזור, אבל דעתו לחזור, אפילו

מראש השנה זקוק לבער.

א. יש אומרים שאם דעתו לשוב קודם הפסח, אין זקוק לבער (כן צדד הר"ן עפ"י הירושלמי; מהר"ם

חלאהה). ואולם הרמב"ם כתב (ב, יט) שגם באופן זה זקוק לבער, שמא יתאחר ויגיע סמוך לפסח

או בתוכו, ולא יהיה לו פנאי לבער (וכ"כ הר"ן גיאאות ורי"א"ז).

ב. היוצא מביתו, אפילו הבית של הנכרי וזה מכניס שם חמצו בפסח, אם היוצא אינו נכנס לבית

אחר שיבדוק ויבער שמה – כתב ראב"ה שהמצוה מוטלת עליו לעסוק בבדיקה ובביעור קודם

שיצא.

וכן העושה ביתו אוצר – קודם שלשים יום אין זקוק לבער (שהחמץ שמתחתיו הריהו כמבוער, כדין חמץ

שנפלה עליו מפולת. רש"י). תוך שלשים יום – זקוק לבער. וגם כאן אמר רבא שאם דעתו לפנותו, אפילו

קודם ל' זקוק לבער.

א. הלכה כרבא (רי"ף ו"ש"פ).

ב. בירושלמי אמרו: דוקא בספק, אבל אם יש שם ודאי חמץ – אפילו מראש השנה זקוק לבער.

ובגמרא שלנו אין במשמע כן (ר"ן ועוד). ויש שפרשו הירושלמי בענין אחר.

ג. גם במקום שאינו זקוק לבער, כתבו הראשונים שמבטל בלבו בזמנו. ויש שכתבו לברך בשעת

הביטול אם יש לו ודאי חמץ בבית (טור בשם המנהיג ועוד). ואולם הסכמת הפוסקים (תלו, ב) שאין

לברך על הביטול מפני שעיקרו בלב.

ד. נחלקו הדעות כשבדק קודם אור ל"ד בתוך שלשים, האם מברך על בדיקתו אם לאו. וקודם

שלשים הסכמת הפוסקים היא שאין לברך (ע' ריטב"א מאירי ועוד; רמ"א או"ח תלו, א ובבאור הלכה;

אמרות טהורות כ סק"ג ואילך).

וכן נחלקו האם מבטל לאחר בדיקה (מג"א, שו"ע הגר"ז), או לא יבטל אלא כשיגיע הפסח קודם זמן איסורו (עפ"י ט"ז וז"ח).

ה. לאחר הפסח כשפינה את האוצר, כתבו ראשונים שהחמץ אסור בהנאה ואינו דומה לחמץ שנפלה עליו מפולת שאין דעתו לפנותו – שהרי דעתו של זה היתה לפנותו (עפ"י שו"ת הרשב"א; רמ"א תל, א ועוד).

ג. שואלים ודורשים בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום [שהרי משה עומד בפסח ראשון ומוזהיר על פסח שני]. רשב"ג אומר (וכן סוברים ר"א ור"ש – כפשוטו הגמרא בבכורות נח): שתי שבתות [שהרי משה עומד בראש חדש ומוזהיר על הפסח].

א. הלכה כחכמים. ומתחילים לשאול ולדרוש מיום הפורים (תוס' בכורות נז: עפ"י ר"ה ז וסנהדרין יב: או"ח תכט).

עתה נוהגים לדרוש בשבת הגדול. ומכל מקום מצוה לכל אחד לעסוק בהלכות פסח שלשים יום קודם. וכן בחג עצמו (עפ"י מגן אברהם ושו"ת תכט, א).

ב. יש מהראשונים מפרשים 'שואלים...'. – שהשואל באותו זמן בהלכות הפסח, נחשב כשואל לענין שנוקקים לו לפני השואל שלא כענין (עפ"י ר"ן).

ג. יש סוברים שגם בחג הסוכות שואלים ודורשים קודם לו שלשים יום (ערש"י סוכה ט. שפירש שלכך העושה סוכה בתוך שלשים לחג סתמו לשם חג וכשר אף לב"ש. ועמהרש"א שם – דלא כהב"י). אך יש אומרים שזה דוקא בזמן הבית, משום ריבוי הקרבנות בחג (ע' הערות במסכת סוכה). וצ"ב הלא דין המשנה בעושה סוכה קודם החג בסתם, ודאי אמור גם בזמן הזה. ויש לפרש לפי הר"ן שנחשב שואל כענין לפי שכבר הגיע הפרק [ומאותו הטעם מצינו (ב"ק עט:): שמוטר להשהות בהמה דקה בא"י שלשים יום קודם הרגל] – הלכך סתמו לשם חג, הגם שאין צריך לשאול ולדרוש.

ובפרי חדש (יר"ד קטז סק"ב) כתב שאף לפי דעת הראשונים שתיקנו לשאול ולדרוש משום קרבנות הרגל, הואיל ודבר שבמנין הוא וצריך מנין אחר להתירו, לכך נוהגת הלכה זו גם עתה.

ד. אמר רב יהודה אמר רב: הבודק צריך שיבטל, סמוך לבדיקתו. ופירש רבא, גזרה שמה ימצא גלוסקא יפה ודעתו עליה (רש"י): וישהנה מעט מתוך שחש עליה מלשרפה. תוס': אינה בטלה מעצמה כמו פירורים), ונמצא עובר עליה בבל יראה. ולכך תקנו לבטלה קודם זמן האיסור, ששוב אינו עובר מדאוריתא. ומתוך שהוא עוסק בבדיקתו, תקנו לבטל באותה שעה כדי שלא ישכח.

הרא"ש היה נוהג לחזור ולבטל שוב קודם שעה ששית, בשביל החמץ שזכה בו לאחר הבדיקה. 'ומנהג כשר הוא. ומכל מקום לא יסמוך על ביטול היום, כי ביטול הלילה הוא עיקר' (עפ"י פוסקים). ומדברי מהר"ם חלאווה משמע שאין לת"ח לבטל פעמיים, כדינא דגמרא (והמנהג כדברי שאר הפוסקים).

יא. א. מה ענינו של הכלל 'אין מוקדם ומאוחר בתורה'?

ב. סופי פירות שבשדהו של אדם – האם מותר לכל אדם ליטלם והאם הם חייבים במעשרות?

א. לא הקפידה תורה על סדר מוקדם ומאוחר, ויש פרשיות שנכתבו לאחר פרשיות שנאמרו מוקדם [כדוגמת פרשת ויעשו בני ישראל את הפסח שבסדר בהעלותך, והיא נאמרה בחודש הראשון, קודם פרשת הפקודים שבראש הספר שנאמרה באחד לחדש אייר].

רטז אמר רב פפא: דוקא בשני ענינים (= פרשיות. רש"י. וער"ח), אבל בענין אחד – המוקדם מוקדם והמאוחר מאוחר [ואף בפוסקים שאינם סמוכים זה לזה – שהרי לדעה אחת דנים 'כלל ופרט' המרוחקים זה מזה].

- א. במקום שיש דרשה והוכחה מן הכתובים לשינוי הסדר, אין מוקדם ומאוחר אפילו בענין אחד, כגון סקול יסקל או ירה יירה, שהדחיה קודמת לסקילה (עפ"י תוס' כאן סנהדרין מה. חולין צה:). ודוקא במקום שיש טעם וסיבה לשינוי סדר הכתובים, אבל בלאו הכי – יש מוקדם ומאוחר. ואולם בשתי פרשיות אפילו אין סיבה גלויה לכך, אין מוקדם ומאוחר בתורה (עפ"י הנצי"ב).
- יש להעיר מדברי רש"י בפירוש התורה שנתן טעם לשינוי סדר פרשת הפקודים ופרשת פסח שני, הגם שהן שתי פרשיות. וא"כ לדבריו כיצד למדו מכאן לשאר מקומות שאין מוקדם ומאוחר. וע"ע בפירוש הרמב"ן (וראב"ע) שמות יח, ויקרא ח, ב במדבר טז, א שכל התורה נכתבה בסדר זולת במקום שהכתוב יפרש ההקדמה והאיחור, וגם שם לצורך ענין ולטעם נכון. וע"ע.
- ב. בירושלמי (שקלים ו, א מגילה א, ה) מובאת דעה שאומרת 'אין מוקדם ומאוחר בתורה' אף בענין אחד.
- ג. יש מי שכתב שבספרי נביאים וכתובים (שהדינים הנלמדים מהקש הכתובים שם אינם אלא אסמכתא), אפילו בענין אחד אומרים 'אין מוקדם ומאוחר' (ברכת שמעון, עפ"י המכילתא בשלח). ע"ע תוס' זבחים כח: ד"ה ואיפוך.

ב. סופי תאנים או ענבים (שאינם מבושלים כל צרכם), ומשמר שדהו מפני צמחים ופירות אחרים שבה; בזמן שבעל הבית מקפיד עליהם – אסורים משום גזל וחייבים במעשר. בזמן שאין בעל הבית מקפיד עליהם – מותרים משום גזל ופטורים מן המעשר (שהרי הם הפקר. ואעפ"י שהם שמורים בתוך השדה אגב פירות אחרים. עפ"י רש"י).

- א. יש מי שצדד שבסתם, כשאין ידוע אם מקפיד אם לאו – מותרים משום גזל אבל חייבים במעשר מספק (ע' תשובת הגר"ס כהנא שפירא, בספר זכר יצחק סוס"י לא-א).
- ב. ישנם דברים נוספים שאמרו עליהם מותרים משום גזל, כגון ענפים וירקות צפופים מדי ומיותרים, כשות וחזיו במקומות שאין מקפידים עליהם וכד' (עפ"י תוספתא סוף ב"ק וגמרא שם קיט: וע"ע רמב"ם אישות ה, ח אודות המקדש אשה בדבר קטן שנטל מבעל הבית שלא מידיעתו; נוב"ק אה"ע נט; מחנה אפרים גזילה ב; ישועות יעקב אה"ע כח, יז. ואכ"מ).

דף ז

- יב. א. האם אפשר לבטל את החמץ משעה ששית ואילך?
 ב. המקדש אשה בחמץ האסור מדרבנן – האם חוששים לקידושיו?
 ג. היה יושב בבית המדרש בערב הפסח או בפסח ונזכר שיש חמץ בתוך ביתו – מה יעשה?
 א. חמץ לאחר זמן איסורו אי אפשר לבטלו, שהרי כל חמץ אינו ברשותו של אדם ועשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו להתחייב עליו. אבל קודם שיחמיץ אפשר לבטל את הבצק אף בתוך הפסח. מבואר בגמרא שגם מתחילת שעה ששית, שנאסר החמץ מדרבנן, שוב אין לו ביטול.
- א. יש שנקטו שלפי דעת רבי יוסי הגלילי המתיר חמץ בהנאה, אפשר לבטל חמץ בפסח (עפ"י צל"ח). ויש חולקים וסוברים היות והכל מצווים בהשבחתו הריהו הפקר ואין לו ביטול (עפ"י הנצי"ב בחדושו כאן ובשו"ת משיב דבר ח"ב עד. וע"ע: שאגת אריה עז פג; מקור חיים תל; אחיעזר ח"ג א. ובספר בית ישי (מהדו"ק כב הערה ב) צידד לחדש שלר"ה"ג חמץ אסור בהנאה יום ראשון של פסח, ע"ש נימוקו עמו [זה דלא כרש"י כא: ד"ה עבר, כג. ד"ה תמה. שו"ר שבמהדו"ת השמיט הגאון שליט"א חידוש זה מספרו